

Valtion rahoittama henkilöstökoulutus on tarkoitettu varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja taiteen perusopetuksessa, perusopetuslain (628/1998) mukaisessa aamu- ja iltapäivätoiminnassa, ammatillisessa koulutuksessa, aikuiskoulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä työskentelevän henkilöstön osaamisen kehittämiseen.

Karvin yhteenveto eri arviointien johtopäätöksistä ja kehittämis ehdotuksista

VARHAISKASVATUS

Keskeiset koulutustarpeet ja ehdotuksia koulutusaiheiksi

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Karvin arvioinnin (Repo ym. 2019) yhtenä tuloksena oli, että kuvataidekasvatus ja osin myös musiikkikasvatus eivät olleet osa varhaiskasvatuksen päivittäistä arkea vaan niiden toteutuminen oli osassa päiväkotia ja perhepäivähoitoryhmiä satunnaista. Päiväkotien henkilöstöstä kolmannes raportoi, että kuvataidekasvatusta oli tarjolla kuukausittain tai harvemmin. Lisäksi kaksi kolmannesta vastaajista raportoi, että draamaa, tanssia ja teatteria oli tarjolla kuukausittain tai harvemmin. Tutkimiseen kannustavaa toimintaa oli osassa päiväkodeista riittämättömästi. Noin kymmenen prosenttia päiväkotien henkilöstöstä kertoi, että monilukutaitoa vahvistavaa toimintaa ei ollut tarjolla lainkaan.

Taidekasvatuksen, tutkivaan toimintaan ja monilukutaitoon liittyvää täydennyskoulutusta on tärkeää vahvistaa. Koulutusten toteuttamisessa on huomioitava, että koko pedagogisella henkilöstöllä on yhdenvertainen pääsy vasuja käsitteleviin koulutuksiin. Erityisesti täsmällisemmin vasun perusteiden eri aihealueisiin keskittyvät koulutukset nähtiin arvioinnissa sen toteutusta hyvin tukevana, esimerkiksi pedagogiseen dokumentointiin tai lasten tunnetaitojen kehittymiseen keskittyvät koulutukset.

Taidekasvatuksen tarkempaa nykytilaa tarkasteltiin toukokuussa 2021 valmistuneessa Pedagogisia jatkumoa ja ilmaisun iloa! Viisivuotiaiden pedagogiikka ja taito- ja taidekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa -raportissa.

Mahdollisuus monipuoliseen taiteelliseen kokemiseen ja tekemiseen on varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla. Taito- ja taidekasvatuksen osaaminen tulee huomioida sekä varhaiskasvatuksen perus- että täydennyskoulutuksessa. Lapsille tulee tarjota monipuolisesti taiteellisia ja esteettisiä kokemuksia: mahdollisuuksia ilmaista itseään eri tekniikoin ja materiaalein sekä keskustella taiteen ja kulttuurin herättämistä ajatuksista ja tunteista. Edellisten lisäksi eniten lisäkoulutuksen tarvetta

koettiin muun muassa mediakasvatusta ja taidekasvatusta yhdistävään pedagogiikkaan sekä taidepedagogiikan tuntemukseen. Henkilöstön osaaminen arvioitiin heikommaksi erityisesti sanallisen ja kehollisen ilmaisun sekä käsityökasvatuksen toteuttamisessa.

Pienet lapset

Karvin arvioinnissa (Repo ym. 2019) pedagogiikan toteuttamiseen liittyvät sisällölliset puutteet korostuivat erityisesti alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Samaan aikaan varhaiskasvatuksessa aloitetaan kaksivuotista esiopetuskokeilua ja jatketaan maksuttoman viisivuotiaiden varhaiskasvatuksen kokeilua. Vaarana on, että varhaiskasvatuksessa vahvistuu tarpeeton ikäkausipedagogiikka ja kelpoinen pedagoginen henkilöstö painottuu viisi- ja kuusivuotiaiden lasten ryhmiin.

Pienten lasten pedagogiikalle tulee osoittaa arvostusta ja mahdollistaa henkilöstön osaamisen kehittäminen liittyen esimerkiksi siihen, millaista on pienten lasten taidekasvatus tai tutkimiseen kannustava toiminta ja miten pienten lasten aloitteita havainnoidaan.

Arviointiosaamisen vahvistaminen varhaiskasvatuksen kaikilla tasoilla

Selkeiden rakenteiden luominen sekä arviointityön johtaminen ja valvominen ovat onnistuneen laadunarvioinnin edellytys. Karvin arvioinnin (Mikkola ym. 2017) mukaan laadunhallinnan ja -arvioinnin käytännöt varhaiskasvatuksen kentällä ovat edelleen vaihtelevia. Tarkasteltaessa itsearvioinnin tapoja vastauksissa esiintyi runsaasti käsitteellistä vaihtelua. Arviointiin liittyvien kehittämisprosessien paikallinen suunnittelu, toteuttaminen, arviointi sekä menetelmien jatkokehittäminen edellyttävät järjestäjiltä resurssien kohdentamista varhaiskasvatuksen laadunarviointiin. Henkilöstöstä lähtevä laadunarviointityö edistää työntekijöiden sitoutumista laadunarviointiin ja vie arvioinnin lähemmäs varhaiskasvatuksen arkea ja sen kehittämistyötä. Toisaalta tämä voi osaltaan lisätä arviointikäytäntöjen hajanaisuutta kentällä, jos itsearviointia ei johdeta ja jos organisaation eri tasoilla tapahtuvalla arvioinnilla ei ole yhtymäkohtia.

Kaikilla varhaiskasvatuksen tasoilla tarvitaan koulutusta siitä, millaista moninaista arviointitietoa arvioinnin tueksi tarvitaan ja kenen tarpeita arviointi palvelee.

Pedagogiikan ja arviointiosaamisen johtaminen

Karvin arviointi (Repo ym. 2019) osoittaa johtajuuden sekä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tärkeän roolin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteuttamisessa. Päiväkodin johtajan tehtävänä on tarjota henkilöstölle mahdollisuus perehtyä työtä ohjaaviin normittaviin asiakirjoihin työaikana sekä tukea henkilöstöä keskustelemaan asiakirjojen sisällöstä ja konkretisoinnista lapsiryhmissä. Vastuu päiväkodin pedagogisesta työstä ja varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta on johtajalla.

On tärkeää vahvistaa opetussuunnitelman tuntemusta ja suunnitelmaan pohjautuvaan johtamiseen ja arviointiosaamiseen liittyvää koulutusta.

Opetussuunnitelmien tuntemukseen liittyvä täydennyskoulutus

Henkilöstön perehtyneisyydessä vasun perusteisiin ja perusteiden konkretisoinnissa paikallisen tason suunnitelmiksi oli puutteita (Mikkola ym. 2017). Merkittävä osa henkilöstöstä arvioi, että paikallinen vasu jättää henkilöstölle liikaa vastuuta vasun perusteiden tulkitsemisessa. Tällöin sitä ei koettu hyödylliseksi työvälineeksi. Tuloksissa vastaajan arvio omasta perehtyneisyydestään vasuihin oli yhteydessä vastaajan arvioihin yksikkönsä toimintakulttuurista: Mikäli vastaaja arvioi olevansa hyvin perehtynyt vasun perusteisiin ja paikalliseen vasuun, hän arvioi myös toimintakulttuuria myönteisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelmien sisäistämistä tukevaan koulutukseen ja käyttöönottoa tukeviin täydennyskoulutuksiin tulee varata resurssija sekä kansallisella että paikallisella tasolla ottaen huomioon kuntien moninaisuus, sekä erilaisten palveluntuottajien ja eri varhaiskasvatusmuotojen tarpeet. (Repo ym. 2018)

Esiteltyjen koulutustarpeiden suhde Karvin kehitteillä olevaan varhaiskasvatuksen arviointijärjestelmään

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi kehittää kansallista varhaiskasvatuksen arviointijärjestelmää ja siihen liittyviä arviointityökaluja syksyllä 2018 julkaistujen laatuindikaattoreiden pohjalta. Arviointityökaluihin liittyy tutkimusyhteistyössä tuotettuja arviointikriteereitä sekä pedagogisen toiminnan reflektointiin tarkoitettuja itsearviointikysymyksiä.

Karvin tuottamien arviointityökalujen tavoitteena on auttaa järjestäjiä, yksityisiä palveluntuottajia ja heidän henkilöstöään tunnistamaan toimintansa kehittämiskohteita sekä olemassa olevia vahvuuksia, joita voidaan edelleen hyödyntää systemaattisen kehittämisen tukena. Lisäksi ne voivat tukea arviointia tarjoamalla kehittämistoiminnalle lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteita, joihin pyritään yhteisesti sovitulla toimenpiteillä.

Tähän liittyen on tarpeellista kouluttaa järjestäjiä, johtajia ja henkilöstöä siitä, miten arviointijärjestelmää voi käyttää osana oman toiminnan arviointia, kartoittaa henkilöstön osaamistarpeita laadun näkökulmasta ja kohdistaa sitä kautta henkilöstön täydennyskoulutusta niille alueille, missä todella on kehitettävää. Toisekseen arviointijärjestelmä on myös itsessään konkreettinen ja laajalle pedagogiseen laatuun ulottuva keino arvioida ja kehittää varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja johtamista.

Lähteet:

Anna Mikkola, Laura Repo, Janniina Vlasov, Maiju Paananen & Virpi Mattila. 2017. Varhaiskasvatuksen arvioinnin nykytila.

Laura Repo, Maiju Paananen, Virpi Mattila, Marja-Kristiina Lerkkanen, Mervi Eskelinen, Lillemor Gammelgård, Jyri Ulvinen, Hanna Hjelt ja Jukka Marjanen. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arviointi – Varhaiskasvatussuunnitelmien käyttöönotto ja sisällöt.

Laura Repo, Maiju Paananen, Mervi Eskelinen, Virpi Mattila, Marja-Kristiina Lerkkanen, Lillemor Gammelgård, Jyri Ulvinen, Jukka Marjanen, Anne Kivistö & Hanna Hjelt. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Jaana Juutinen, Anna Siippainen, Jukka Marjanen, Tuomas Sarkkinen, Marina Lundkvist, Arttu Mykkänen, Maarit Raitala, Mari-Jatta Rissanen, Inkeri Ruokonen. Pedagogisia jatkumoitteja ja ilmaisen iloa! Viisivuotiaiden pedagogiikka ja taito- ja taidekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa.

Lisätietoja varhaiskasvatuksen arvioinneista antaa arviointineuvos Janniina Vlasov janniina.vlasov@karvi.fi

ESI- JA PERUSOPETUS

Taustaa Valtiontalouden säästöjen vaikutukset sivistyksellisiin oikeuksiin -arvioinnin (2016–2017) pohjalta

Karvi arvioi hallituskaudella 2011–2015 toteutettujen valtiontalouden säästö päätösten vaikutuksia opetus- ja kulttuuritoimeen liittyvien sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen varhaiskasvatuksessa ja yleissivistävässä koulutuksessa.

Esiopetuksen henkilöstömäärään ei kohdistunut muutoksia vuosina 2010–2016, niiltä osin kuin tietoa oli saatavissa. Koulun yhteydessä annettavan esiopetuksen opettajista lähes kaikki olivat muodollisesti kelpoisia. Päiväkotien yhteydessä annettavan esiopetuksen osalta tietoa ei ollut saatavilla. Järjestäjistä suurimmalla osalla sijaiskäytännöt eivät olleet muuttuneet. Esiopetukseen säästöjä kohdistaneet järjestäjät arvioivat henkilöstöön kohdistuneiden toimenpiteiden vaikuttaneen eniten kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen edellytyksiin. Järjestäjien mukaan henkilöstökuluissa säästäminen oli yleisin säästötoimenpide vuosina 2010–2016. Myös tulevaisuudessa järjestäjät arvioivat kohdistavansa mahdolliset säästöt ensi sijassa henkilöstökuluihin.

Perusopetuksessa vuosina 2010–2016 henkilöstön rakenteeseen kohdistuneet muutokset olivat pääosin myönteisiä. Muodollisesti kelpoisten opettajien osuus kaikista opettajista kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2016, samoin täydennyskoulutukseen osallistuminen yleistyi hieman. Kunnallisten järjestäjien palkkaamien kokoaikaisten koulunkäyntiavustajien määrä kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2016 ja osa-aikaisten vähentyi niin, että kokonaisuutena avustajien määrä pysyi samalla tasolla. Sijaiskäytännöt eivät suurimmalla osalla järjestäjistä muuttuneet.

Järjestäjät, jotka olivat kohdistaneet perusopetukseen säästötoimenpiteitä vuosina 2010–2016, arvioivat henkilöstökuluista vähentämisen vaikuttavan eniten opetuksen ja oppimisen edellytyksiin. Myös tuntikehyksen pienentämisellä ja materiaalikulujen karsimisella nähtiin olevan merkittäviä vaikutuksia. Näihin kohteisiin järjestäjät olivat säästöjä kohdistaneet, ja niihin järjestäjät arvioivat niitä tulevaisuudessa tarpeen mukaan kohdistavansa

Keskeiset koulutustarpeet

Ehdotuksia koulutusaiheiksi

OPS-arviointi 2016–2020

Pedagogisen johtamisen kehittäminen ja vahvistaminen

OPS-arvioinnin 2016–2020 tulosten mukaan paikalliselle tasolle tarjottu tuki ja täydennyskoulutus eivät saa loppua opetussuunnitelmien käyttöönoton alkuvaiheeseen. Tuen ja täydennyskoulutuksen on jatkuttava myös opetussuunnitelmien juurruttamisvaiheessa. Tarvitaan pedagogisen johtamisen koulutusta, joka tukee toimintakulttuurin muuttamista ja opetussuunnitelmien sisällöllisten teemojen haltuunottoa. Muutosjohtaminen vaatii strategisen suunnitelman, aikaa, henkilöstön osaamisen kehittämistä ja keskustelua. Tähän tarvitaan johtajille ja rehtoreille konkreettisia työkaluja ja malleja.

Kehittämissuositus koulutuksen ja tuen tarpeellisuudesta

Opetussuunnitelmiin liittyvää koulutusta, tukea ja ohjausta paikalliselle tasolle on oltava enemmän.

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 pohjalta kuntatasolla tehty paikallisten opetussuunnitelmien valmistelu ja käyttöönotto on onnistunut kokonaisuutena katsoen hyvin. Varsinkin perusopetuksessa perusteasiakirjan laajuus ja monitahoisuus merkitsivät kuitenkin haasteita paikalliselle tasolle. Esi- ja perusopetuksen toimijat arvioivat, että opetussuunnitelmien perusteilla on suuri merkitys koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisessa, joten koulutuksella ja tuella olisi taattava riittävä yhtäläisyys opetussuunnitelmallisten tavoitteiden toteutumisessa. Arviointitulosten mukaan paikallisen tason tulkinnat ja ymmärrykset opetussuunnitelmien tavoitteista ja niiden toteuttamisesta vaihtelevat. Tulkintojen yhdenmukaisuuteen olisi voitu vaikuttaa aktiivisemmalla ja selkeämmällä ohjauksella ja tuella paikallisen opetussuunnitelmaprosessin aikana. OPS-arvioinnin tulosten mukaan esiopetusyksiköissä ja kouluissa toivotaan enemmän käytännönläheistä koulutusta OPS:n sisällöistä, millä tarkoitetaan muun muassa hyvien käytänteiden jakamista ja yhteistä

keskustelua OPS:n tavoitteista. Arviointitulokset osoittavat, että opetussuunnitelmiin liittyvä täydennyskoulutus on suurelta osin jäänyt opetuksen järjestäjien vastuulle, koska mahdollisuudet osallistua esimerkiksi Opetushallituksen järjestämään koulutukseen ovat vähentyneet käyttöönoton edetessä.

OPS kehittämistyön kompassina: Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi (2021)

Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden uudistaminen:

Opettajille on tarjottava riittävästi koulutusta ja tukimateriaaleja kriteereiden käyttöön. Päättöarvioinnin kriteereiden käyttöönoton jälkeisestä tuesta tulee huolehtia ja varmistaa, että tuki on saatavilla kaikille opettajille eri puolilla Suomea.

Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden toimivuuden arvioinnissa (2020) opettajat toivoivat saavansa koulutusta kriteereiden käyttöönottoon. Eniten toivottiin yhteistä koulutusta saman oppiaineen opettajien kanssa, jolloin opettajat pääsevät keskustelemaan yhdessä omista arviointikäytänteistään ja luomaan yhteistä ymmärrystä kriteereistä.

Kriteereiden soveltamisen tueksi on myös laadittava tukimateriaalia. Kriteereiden tulkinnanvaraisuuden vähentämiseksi sekä arvioinnin yhdenvertaisuuden lisäämiseksi kriteeristöille tarvitaan lukuohje. Se voi sisältää muun muassa esimerkkejä tulkinnallisten termien käyttämisestä. Moni opettaja toivoi, että kriteereitä avattaisiin paremmin esimerkiksi niiden osaamista kuvaavien mallitehtävien ja suoritusesimerkkien avulla.

Siirtymät ja nivelet -hankkeen kehittämissuosituksista

Ohjauksen eri muotoja on kehitettävä edelleen

Koulujen ja oppilaitosten tulee yksilöohjauksen lisäksi aktiivisesti hyödyntää ja kehittää ohjaukseen muita vuorovaikutteisia menetelmiä, kuten ryhmäohjausta ja vertaisohjausta. Teknologiaa ja digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää systemaattisemmin osana ohjausta. Lisäksi perusopetuksessa luokkamutoista ohjausta tulee kehittää tukemaan entistä paremmin oppilaiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvää pohdintaa, suunnittelua ja päätöksentekoa.

Opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutuksessa tulee varmistaa, että ohjaajat hankkivat riittävät valmiudet erilaisiin ohjauksen muotoihin ja työtapoihin ja pystyvät kehittämään osaamistaan työuransa aikana. Oppilaiden ja opiskelijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa ohjauksen sisältöihin ja toteutukseen sekä osallistua ohjauksen eri muotojen kehittämiseen tulee lisätä.

Keinoja kiusaamisen ehkäisemiseen on tehostettava

Peruskoulussa kiusatuksi joutuneet kokivat saaneensa muita vähemmän tukea ja ohjausta jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun. Kiusaamiskokemukset heijastuvat myös perusopetuksen

jälkeisiin opintoihin kiinnittymiseen ja ryhmäytymiseen. Tästä syystä toimia oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämiseksi ja kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee tehostaa. Moniammatillisena ja monialaisena yhteistyönä on pidettävä huoli, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä on suunnitelma ja toimintamallit kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan estämiseksi sekä siihen puuttumiseksi. Suunnitelmaan on kirjattava työnjaon ohella riittävät ohjausresurssit. Oppilaitosjohdon ja henkilökunnan osaaminen kiusaamiseen ehkäisyyn ja puuttumiseen tulee varmistaa.

Lähde:

Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. 2020. Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2020. (Saatavilla: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/02/KARVI_0620.pdf)

Poikkeustilanteen vaikutukset yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten oppimisen edellytykset -arvioinnin raportista:

Digitaidot ja -pedagogiikka tulee ottaa vahvemmin osaksi koulu- ja oppilaitosarkea

Nopea siirtyminen etäopetukseen aikaansai epätasa-arvoa koulujen välillä, koska kaikilla kouluilla ei ollut yhtäläisiä valmiuksia ja välineitä etäopetukseen siirtymiseen. Vastaajaryhmien arvioista käy ilmi, että tietoteknisissä laitteissa on ollut pulaa ja oppijoiden digiosaamisessa on ollut vaihtelua, mitkä ovat vaikuttaneet verkkovälitteisen opetuksen sujuvuuteen. Myös opettajien väliset valmiudet siirtää opetus verkkovälitteiseksi sekä digiosaamistaidot eroavat toisistaan. Toisaalta arviointitulokset osoittavat, että opettajien digitaidot ja verkkovälitteiset pedagogiset toimintamallit kehittivät etäopetusjakson aikana.

Jotta digitaalisia ja niihin liittyviä pedagogisia toimintamalleja voidaan ottaa jatkossa vahvemmin osaksi lähiopetusta, tarvitaan täydennyskoulutusta sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Tämä tukee koulu- ja oppilaitosarkea, opetuksen monipuolistamista sekä mahdollisia tulevia etäopetusjaksoja. Opetus- ja ohjaushenkilöstön digitaalista ja pedagogista osaamista tulee vahvistaa kaikilla koulutusasteilla sekä varmistaa laitteiden ja ohjelmistojen tasapuolinen saatavuus. Poikkeusolojen aikana toteutettu digitaalisten opetusratkaisujen ja oppimateriaalien kehittämistyö luo hyvät edellytykset jatkokehittämiselle. Pedagogiikan kehittämisessä tulee huomioida vahvemmin erilaisten oppijoiden ja erityisryhmien tarpeet. Poikkeusaika on osoittanut, että oppimisympäristöjen monipuolistuminen edellyttää erityisesti huomion kiinnittämistä oppimisen tukeen ja vuorovaikutukseen.

Paikallisen tason johtamisessa tulee entistä enemmän huomioida myös henkilöstön jaksaminen ja hyvinvointi sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön työn tukeminen.

Lähde:

Goman, J., Huusko, M., Isoaho, K., Lehikko, A., Metsämuuronen, J., Rumpu, N., Seppälä, H., Venäläinen, S. & Åkerlund., C. (2021) Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 8/2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_0821.pdf

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä osallisuus, hyvinvointi ja turvallisuuden edistäminen

Elokuussa 2021 valmistuneen sukupuolten välisten ja sisäisten oppimistulosten syitä ja taustoja koskevan selvityksen pohjalta ehdotetaan koulutusta seuraaviin teemoihin:

Tasa-arvo teoiksi ja todeksi – raportin suosituksia:

Tasa-arvon ja sukupuolitietoisuuden edistäminen opettajankoulutuksessa ja ohjausalan koulutuksessa.

Opettajankoulutuksessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemat sisällytetään kaikkeen opetukseen ja muuhun toimintaan, henkilökunnan asiantuntijuuden vahvistumiseen ja jokaisen opettajaksi ja opinto-ohjaajaksi opiskelevan opintoihin. Opettajankoulutuksessa järjestetään säännöllisesti koulutustilaisuuksia niin henkilökunnalle kuin opiskelijoillekin ja joissa yhdessä pohditaan sitä, miten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voitaisiin opettajankoulutuksessa, opetuksessa ja kouluissa yhdessä vahvistaa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttävät kasvatuksen ja koulutuksen sukupuolistavien ja muihin eroihin liittyvien eriarvoistavien käytäntöjen tutkimuslähtöistä tunnistamista opettajankoulutuksessa. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden tavoitteet opetuksen sukupuolitietoisuudesta huomioidaan opettajankoulutuksessa. Tämä edellyttää sukupuolen ja muita eroja tuottavien käsitteiden avaamista ja sekä niitä ylläpitävien rakenteiden purkamista opintojen aikana. Käsitteellistä ymmärrystä vahvistetaan tavalla, joka auttaa tulevia opettajia ja opinto-ohjaajia kaikessa omassa toiminnassaan tunnistamaan ja ylittämään eriarvoistavia rakenteita ja käytäntöjä. Ilman käsitteiden ymmärtämistä asiat jäävät tunnistamatta eikä sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voida edistää. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta viedään opettajankoulutuksen kurssikirjallisuuteen ja opetuskokonaisuuksiin. Aiheesta tarvitaan erillisiä opintojaksoja, ja huomioida opetusharjoittelun ja eri oppiaineiden sisällössä.

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä opettajankoulutus edellyttää koko opettajankoulutuksen henkilökunnan kouluttautumista ja täydennyskoulutusta. Paras ja tehokkain tapa on vahvistaa tutkimuslähtöisyyttä sekä edellyttää opettajankoulutuksen henkilökunnalta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden asiantuntijuutta.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liittyvät olennaisesti yhteiskuntalukutaitoon, ymmärrykseen siitä, että koulu ja opetus ovat osa yhteiskunnallista ja valtaan liittyvää toimintaa ja vallalla olevia järjestyksiä, mutta myös vallalla olevien järjestysten purkajia. Psykologisen ja oppiainedidaktisen tiedon rinnalle tarvitaan sosiologista ja yhteiskuntatieteellistä lähestymistapaa. Se auttaa ymmärtämään koulun käytäntöjä osana yhteiskuntaa, kulttuuria ja erilaisia valtasuhteita, joissa myös yhteiskunnalliset erot, kuten sukupuoli, etnisyys, seksuaalisuus ja muut erot rakentuvat. (Saarinen ym. 2021, 158.)

Tasa-arvo ja sukupuolittietoisuus osaksi lisä- ja täydennyskoulutusta.

Lisä- ja täydennyskoulutukseen varataan riittävästi korvamerkittyä rahoitusta ja resursseja. Opettajien täydennys- ja lisäkoulutuksen tulisi kohdistua yhteisölliseen toimintakulttuuriin ja sukupuolittietoiseen opetukseen. Tasa-arvoa ja sukupuolittietoisuutta edistävästä koulutuksesta tehdään suunnitelmallista, velvoittavaa, saavutettavaa ja maantieteellisesti kattavaa. Koulutusta tarvitaan kaikille toimijoille koulutuksen ohjausjärjestelmän valtion ja kuntien tasolla sekä poliittisille päätöksentekijöille. Opettajien henkilökohtaisissa kehityssuunnitelmissa huomioidaan sukupuolten moninaisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemat.

Tasa-arvon ja sukupuolittietoisuuden teemat sisällytetään myös kasvatuksen ja koulutuksen johtamis- sekä rehtoriopintoihin, koska johtaminen on avainasemassa koulun muutos- ja kehittämistyössä tasa-arvoisempaan ja yhdenvertaiseen suuntaan. Rehtorien johtamisosaamisen kehittämisellä tuetaan koulujen toimintakulttuurin uudistamista. Pedagogisessa johtamisessa on keskeistä yhteinen visio, jota tavoitellaan sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat tavoitteet ja konkreettiset suunnitelmat. (Saarinen ym. 2021, 159.)

Saarinen, J. Siekkinen, K. Laimi, T. Ahonen, A., Bernelius, V., Brunila, K., Gustavsson M., Kauppinen, M. & Norrena, J. 2021. Tasa-arvo teoksi ja todeksi – Sukupuolten sisäisten ja välisten oppimistulosten syitä ja taustoja. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 19.

LUKIOKOULUTUS

Taustaa Valtiontalouden säästöjen vaikutukset sivistyksellisiin oikeuksiin -arvioinnin (2016–2017) pohjalta

Karvi arvioi hallituskaudella 2011–2015 toteutettujen valtiontalouden säästö päätösten vaikutuksia opetus- ja kulttuuritoimeen liittyvien sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen varhaiskasvatuksessa ja yleissivistävässä koulutuksessa. Henkilöstöön kohdistuneet mitattavat muutokset olivat lukiokoulutuksessa olleet vuosina 2010–2016 pääosin myönteisiä. Muodollisesti kelpoisten opettajien osuus kaikista opettajista oli kasvanut, täydennyskoulutukseen osallistuminen yleistynyt eikä lukiodien sijaiskäytännöissä ole järjestäjäkyselyn mukaan tapahtunut muutoksia.

Ne järjestäjät, jotka olivat kohdistaneet lukiokoulutukseen säästötoimenpiteitä vuosina 2010–2016, arvioivat kurssitarjonnan supistamisen vaikuttaneen eniten opetuksen ja oppimisen edelly-

tyksiin. Tämä ja henkilöstökuluissa säästäminen olivat niitä keinoja, joita säästötoimenpiteitä tehneet järjestäjät yleisimmin olivat toimeenpanneet ja arvioivat myös tekevänsä jatkossa, mikäli joutuvat karsimaan kustannuksissa.

AMMATILLINEN KOULUTUS

Keskeiset koulutustarpeet

- Työpaikkaohjaajien ohjaus- ja arviointiosaamisen sekä tutkinnon perusteiden sisältöön liittyvän osaamisen vahvistaminen. Työpaikkaohjaajien koulutuksessa ja perehdytyksessä voidaan hyödyntää jo olemassa olevia materiaaleja ja koulutus- ja perehdytyskäytäntöjä, joita on viime vuosina kehitetty useissa kansallisissa kehittämishankkeissa
- Opettajien ohjaus- ja arviointiosaamisen vahvistaminen opiskelijan osaamisen arvioinnin tasalaatuisuuden varmistamiseksi. Opettajien digitaitojen vahvistaminen, sillä niiden merkitys tulevaisuuden osaamistarpeena tulee korostumaan useissa ammateissa.
- Osana maahanmuuttajien koulutuspolkujen arviointia (2020) selvitettiin opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen riittävyttä ja opettajien täydennyskoulutustarpeita. Arvioinnissa havaittiin, että sekä opetushenkilöstön osaaminen opettaa maahanmuuttajia että opettaa kielitietoisesti kaipaavat kehittämistä tilanteessa, jossa ammatilliseen koulutukseen pääsee opiskelemaan aikaisempaa heikommalla suomen tai ruotsin kielen taidolla. Iso osa opettajista ei myöskään ollut saanut täydennyskoulusta tai ohjausta näihin teemoihin. Kielitietoisuuden lisäksi opettajat toivoivat lisäkoulutusta erityisesti selkokieliisyydestä ja sekä kulttuurisesta osaamisesta. He myös toivoivat saavansa käyttöönsä selkokielistä opetusmateriaalia, muun muassa selkokielisiä ammattisanastoja. Lisäksi opettajat toivoivat mahdollisuuksia verkostoitua ja oppia toisiltaan.

Ehdotuksia koulutusaiheiksi

Maahanmuuttajien opetukseen liittyen:

- Kielitietoinen opetus
- Kulttuurinen osaaminen / Maahanmuuttajien opettaminen
- Selkokieliisyys, selkokielisen opetusmateriaalin laadinta
- Vertaisoppimisen ja verkostoitumisen mahdollistavat koulutukset

Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen arviointi 2020–2021:

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti vuosina 2020–2021 ammatillisen koulutuksen erityisen tuen arvioinnin. Kohderyhmään kuuluivat ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät (n = 95), joilla oli ollut erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa tai erikoisammattitutkinnoissa vuosina 2019 tai 2020. Arviointitietoa saatiin 92 koulutuksen järjestäjältä.

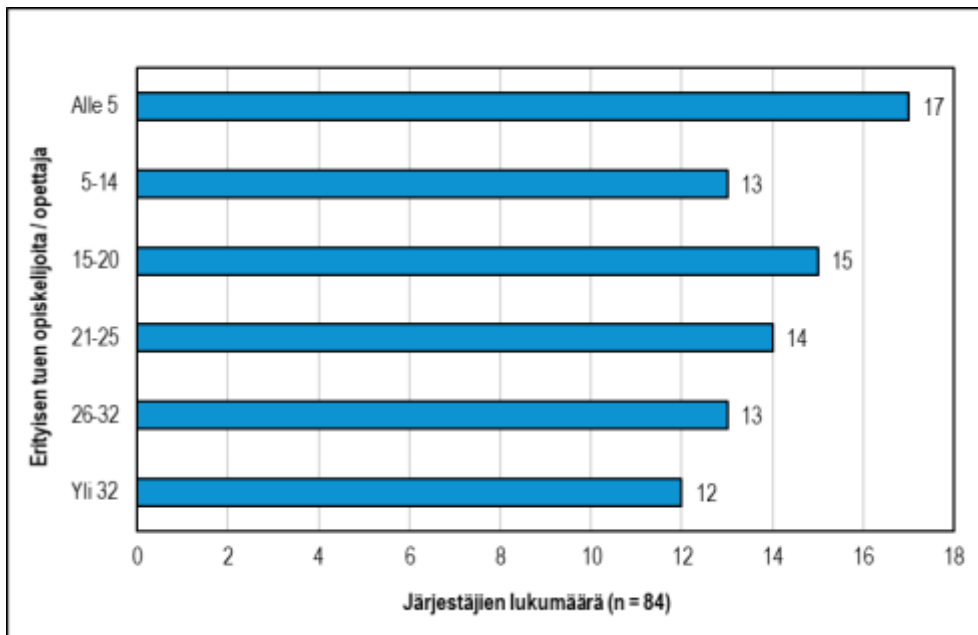
Arviointitietoa hankittiin kyselyillä koulutuksen järjestäjiltä (n = 92) ja opetus- ja ohjaushenkilöstöltä (n = 2 379) sekä haastatteluilla erityisen tuen opiskelijoilta (n = 50). Lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen ja Koski-tietovarannon tietoja erityisen tuen opiskelijoista ja heidän opinnoistaan.

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevan asetuksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus ja vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset ammatillisen koulutuksen erityisopettajan opinnot tai yliopistossa suoritettut erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Jos erityisen tuen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää, erityistä tukea voi asetuksen mukaan antaa myös muu ammatillisen koulutuksen opettajan kelpoisuuden omaava opettaja osana muuta opetustaan, vaikka hänellä ei olisikaan suoritettuna edellä mainittuja erityisopetuksen opintoja.

Arviointiin osallistuneista koulutuksen järjestäjistä 92 prosenttia ilmoitti, että niillä on palveluksessaan vähintään yksi erityisopettajan kelpoisuuden omaava työntekijä. Noin 3 prosenttia ilmoitti, ettei järjestäjän palveluksessa ole mainitun kelpoisuuden omaavia työntekijöitä ja loput eivät vastanneet kysymykseen.

Enimmillään järjestäjillä oli 167 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää ja vähimmillään 1. Järjestäjistä 39 prosentilla oli alle 5 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää. Vastaavasti 39 prosentilla oli 5–25 ja 22 prosentilla yli 25 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää.

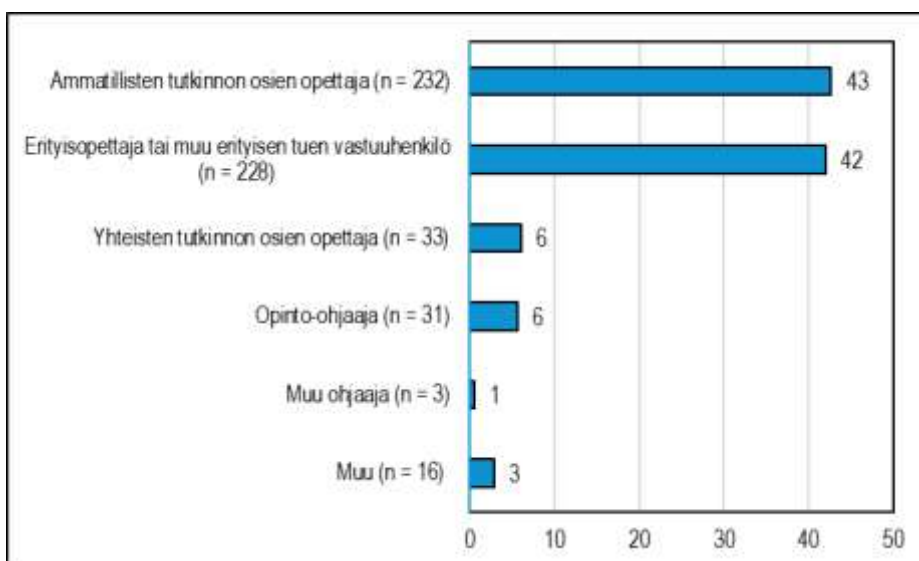
Arvioinnissa tarkasteltiin myös, montako erityisen tuen opiskelijaa järjestäjällä oli 4 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden. Järjestäjistä 36 prosentilla oli alle 15 opiskelijaa, 35 prosentilla 15–25 opiskelijaa ja 30 prosentilla yli 25 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden. Tarkemmat jakaumat on esitetty alla olevassa kuviossa.

KUVIO: Erityisen tuen opiskelijoiden määrä erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden

Järjestäjäkyselyyn vastanneissa oli mukana kaksi erityisoppilaitosta, joilla oli vaativan erityisen tuen opiskelijoiden lisäksi erityisen tuen opiskelijoita. Näiden osalta opiskelijoiden määrä erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden oli alle yksi. Muilla koulutuksen järjestäjillä suhdeluku vaihteli 1–79 välillä.

On kuitenkin huomioitava, että kaikki erityisopettajan opinnot suorittaneista eivät toimi erityisopettajan tehtävissä. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneista lähes neljäsosalla (23 %) oli suoritettuna erityisopettajan opinnot. Heistä hieman yli 40 prosenttia toimi erityisopettajana ja suunnilleen samansuuruinen osuus ammatillisten tutkinnon osien opettajana (ks. alla oleva kuvio).

KUVIO: Työtehtävät, joissa henkilöstökyselyyn vastanneet erityisopettajan opinnot suorittaneet (n = 543) työskentelivät

Arvioinnissa annettiin kehittämissuosituksia liittyen muun muassa erityisen tuen resursointiin, henkilöstön työnjakoon sekä osaamisen kehittämiseen seuraavasti:

- *Riittävät resurssit erityiseen tukeen tulee varmistaa ja resurssien kohdentumista selkeyttää:* Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa henkilöstöresurssien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön ajallisen resurssin riittävyys erityisen tuen tehtäviin. Erityisopettajaresurssia tulee varata riittävästi tuen tarpeiden tunnistamiseen, tuen suunnitteluun, tuen toteutukseen ja seurantaan, moniammatilliseen yhteistyöhön, henkilöstön tukemiseen erityisen tuen asioissa sekä erityisen tuen käytäntöjen ja osaamisen kehittämiseen.

Järjestäjätasolla tulee tehdä näkyväksi erityisen tuen korotetun valtionosuuden kohdentuminen toimintaan. Lisäksi on tärkeää kehittää kohdentumisen seuranta soveltuvien mittaritietojen avulla, jotta resurssien riittävyttä voidaan arvioida ja resursseja voidaan suunnata tarkoituksenmukaisella tavalla koulutusalojen, tutkintomuotojen ja toimipaikkojen kesken. Resurssien riittävyys oli arviointitulosten mukaan heikointa tekniikan aloilla ja palvelualoilla, joissa myös erityisen tuen opiskelijoiden määrät ovat suurimpia.

On tärkeää, että järjestäjät arvioivat erityisen tuen organisoinnin tarkoituksenmukaisuutta eri koulutusalojen näkökulmasta sekä sitä, onko erityisopettajaresurssia riittävästi eri koulutusalojen käytössä. Alakohtaiset erityisopettajat ovat hyvä keino parantaa erityisen tuen organisointia ja toteutusta.

Koulutuksen järjestäjien ja opetus- ja kulttuuriministeriön tulee ennakoida ja seurata laajentuneen oppivelvollisuuden vaikutuksia erityisen tuen tarpeeseen.

- *Henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa:* Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamista tulee kehittää suunnitelmallisemmin. Erityisesti yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien valmiuksia erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja opiskelijoiden tukemiseen tulee vahvistaa. Koulutuslakohtaiset erot henkilöstön osaamisessa tulee huomioida ja erityiseen tukeen liittyvä osaaminen tulee varmistaa kaikilla koulutusaloilla.

Koulutuksen järjestäjien tulee sisällyttää erityisen tuen osaaminen entistä vahvemmin henkilöstön kehittämisen strategiaansa ja hyödyntää entistä enemmän erityisopettajien pätevyyden omaavien työntekijöiden osaamista muun henkilöstön osaamisen kehittämisessä. Myös henkilöstön kokemusten jakamista esimerkiksi erilaisista tuen muodoista on tarpeen lisätä.

Ammatillisessa opettajankoulutuksessa tulee vahvistaa erityiseen tukeen liittyviä sisältöjä ja erityiseen tukeen liittyvää täydennyskoulutusta tulee tarjota kattavasti ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstölle.

LÄHDE: Goman, J., Hievanen, R., Kiesi, J., Huhtanen, M., Vuojus, T., Eskola, S., Karvonen, S., Kullas-Norrgård, K., Lahtinen, T., Majanen, A., & Ristolainen, J. 2021. ERITYINEN TUKI VOIMAVARAKSI – Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2021.

(Saatavilla: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/09/KARVI_1721.pdf)

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OSAAMINEN JA OPETUS JA KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄN TOIMINTA

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteutti ammatillisen peruskoulutuksen kestävän kehityksen oppimistulosten arvioinnin ”Kestävän kehityksen osaaminen, opetus ja koulutuksen järjestäjän toiminta ammatillisissa perustutkinnoissa” (2017), jossa arvioitiin, miten perustutkintojen perusteissa määritellyt kestävän kehityksen tavoitteet on saavutettu. Osaamisen (oppimistulosten) lisäksi arvioitiin, miten kestävän kehityksen tavoitteet ilmenevät koulutuksen järjestäjän toiminnassa, arjen käytännöissä ja opetuksessa. Arviointi tuotti tietoa siitä, miten koulutuksen järjestäjän toiminta ja opetus ovat yhteydessä kestävän kehityksen oppimistuloksiin. Tarkoituksena oli, että ammatillisen koulutuksen järjestäjät voivat hyödyntää arviointia oman kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisen toiminnan ja kestävän kehityksen opetuksen kehittämisessä.

Arviointi kohdistui laaja-alaiseen ekologisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen kestävän kehityksen osaamiseen. Osaamista arvioitiin kestävän kehityksen eri osa-alueilla sekä tiedollisen ja toiminnallisen osaamisen näkökulmista. Lisäksi tarkasteltiin asenteita ja kestävän kehityksen merkitystä opiskelussa ja opetuksessa.

Arviointiin osallistui 4457 opiskelijaa eri tutkinnoista 107 koulutuksen järjestäjältä. Opettajien itsearviointiin osallistui 798 opettajaa, jotka opettivat arviointiin valituissa tutkinnoissa. Koulutuksen järjestäjille annettiin erikseen palautteet niiden omista tuloksista.

Arvioinnin keskeiset tulokset olivat seuraavat:

Osaaminen

Opiskelijoiden kestävän kehityksen tulokset olivat hyvää tasoa. Toiminnallinen osaaminen oli kaikilla koulutusaloilla parempaa kuin tiedollinen osaaminen. Osaaminen oli parasta sosiaalisen kestävän kehityksen osa-alueella ja heikointa ekologisella osa-alueella. Merkittävää oli, että koulutusalojen välillä oli selkeä ero osaamisessa. Humanistisella ja kasvatusalalla ja kulttuurialalla oli parhaimmat tulokset. Heikoimmat tulokset olivat luonnontieteiden alalla ja tekniikan ja liikenteen alalla.

Myös opiskelijat arvioivat oman osaamisensa pääasiassa hyvälle tasolle. Kestävää kehitystä opittiin eniten työssäoppimisjaksoilla ja käytännön työtehtävissä. Opiskelijat pitivät kestävää kehitystä erittäin tärkeänä ammattiin opiskelussa. Arviointi osoitti, että parempia oppimistuloksia selitti eniten juuri myönteinen suhtautuminen kestävän kehityksen opiskeluun ja sen merkitykseen oman alan työtehtävissä. Osaamiseen vaikutti myönteisesti myös opiskelijan oma aktiivisuus ja kodinkäytännöt, joissa on ollut mahdollista oppia kestävän kehityksen mukaista toimintaa.

Koulutuksen järjestäjän toiminta

Koulutuksen järjestäjistä suurin osa oli tehnyt suunnitelmallista kestävän kehityksen työtä pitkään (82 %). Tästä huolimatta koulutuksen järjestäjien toiminta oli vasta kehittyvällä (41 %) tai alkavalla (36 %) tasolla. Kestävän kehityksen tavoitteet toteutuivat parhaiten koulutuksen järjestäjän arvoissa ja heikoimmin toiminnan organisoinnissa ja resursoinnissa. Arjen käytännöissä toteutuivat parhaiten sosiaalisen kestävän kehityksen osa-alueen asiat, kuten opiskelijoiden hyvinvointi ja osallisuus.

Opetus ja opettajien osaaminen

Kestävän kehityksen opetuksesta vastasivat pääasiassa ammatillisten aineiden opettajat, opetusta toteutettiin yleisimmin useammassa kuin yhdessä tutkinnon osassa sekä usein ammattitaitoa täydentävissä tutkinnon osissa ja opetusta toteutettiin useimmiten koko opintojen ajan. Opetus painottui enemmän sosiaaliselle ja kulttuuriselle kestävän kehityksen osa-alueelle kuin ekologiselle. Arvioinnin mukaan opetuksessa kiinnitettiin erityisesti huomiota opiskelijoiden motivointiin ja vähemmän painotettiin kestävän kehityksen tietoperustaa. Opetusta oli suunniteltu työpaikkaohjaajien kanssa melko vähän ja työssäoppimisjaksoilla oli melko harvoin kestävän kehityksen oppimistehtäviä. *(huom. arviointi tehty v. 2017)*

Myös opettajat arvioivat, että sosiaaliseen kestävyteen liittyvät tavoitteet toteutuivat opetuksessa paremmin kuin ekologisen osa-alueen tavoitteet. Opettajat suhtautuivat hyvin myönteisesti kestävään kehitykseen. Sitä pidettiin sekä tärkeänä avaintaitona kaikille opiskelijoille että keskeisenä ammatillisena osaamisena. Opettajat olivat kuitenkin saaneet vähän täydennyskoulutusta kestävän kehityksen opetukseen. He kokivat, että kestävän kehityksen tavoitteet toteutuvat heikoimmin henkilöstön osaamisessa ja henkilöstön osaamisen kehittämässä. *(huom. arviointi tehty v. 2017)*

Vaikka arvioinnin mukaan koulutuksen järjestäjän strategian edistyneisyydellä ei ollut yhteyttä oppimistuloksiin, niin kestävän kehityksen käytännön toiminnalla oppilaitoksessa sen sijaan oli yhteyttä opiskelijan osaamiseen. Myönteisesti oppimistuloksiin nimittäin vaikutti, jos opiskelijalla oli mahdollisuus oppia kestävästä kehityksestä sekä opetuksessa että oppilaitoksen käytännön toiminnassa. Opetuksen merkitys osaamiseen korostui erityisesti silloin, kun kodin käytännöissä eikä harrastuksissa ollut mahdollista oppia kestävästä kehityksestä.

Näkökulmia kestävän kehityksen osaamisen kehittämiseksi

- Opiskelijoiden yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa kestävän kehityksen mukaista osaamista tulisi varmistaa myös kestävän kehityksen opetuksessa ja koulutuksen järjestämisessä
- Kestävän kehityksen oppimistuloksia tulisi seurata sekä kiinnittää tietoisesti huomiota niihin yksilöön liittyviin tekijöihin, jotka ovat yhteydessä oppimistuloksiin (esim. sukupuoli, kielitausta, aiempi koulutus, aiempi kokemus, harrastuneisuus, kotitausta sekä asenteet/suhtautuminen ja kriittiset alakohtaiset erot, ks. tarkemmin arvioinnin tulokset)

- Työelämän edellyttämää kestävän kehityksen osaamista voidaan parantaa integroimalla kestävä kehitys osaksi ammattitaitovaatimuksia myös käytännön opetuksessa sekä toteuttamalla kestävän kehityksen opetus entistä työelämälähtöisemmin. Tällöin tulee myös tarkistaa kestävän kehityksen arviointikäytännöt ja arvioinnin edellyttämä osaaminen
- Työssäoppimistehtäviä, joissa on mukana kestävän kehityksen tavoitteet, tulisi suunnitella tiiviisti työpaikkaohjaajien kanssa
- Opetuksen sisältöjä tulisi kehittää niin, että kestävän kehityksen osa-alueet ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen ovat tasapainossa opettaessa kestävän kehityksen taitoja
- Koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa, että kestäväan kehitykseen liittyvät arjen käytännöt ovat kunnossa niin ruoka- ja ravintolapalveluissa, energiahuollossa kuin kierrätyksessä ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämässä.
- Erilaisten kestävän kehityksen projektien ja tempausten toteuttaminen osana arjen käytäntöjä voi edistää kestävän kehityksen osaamista. Tavoitteena on opiskelijoiden osallistaminen oppilaitoksen kestävän kehityksen toimintaan. Osallisuus voidaan rakentaa oppimisprojekteiksi, jota kestävän kehityksen mukaiset oppimisympäristöt ja arjen käytännöt oppilaitoksissa tukevat.

Opettajien ja työpaikkaohjaajien osaamisen varmistaminen

Edellä mainitut kehittämiskohteet, edellyttävät, että sekä opettajien että työpaikkaohjaajien kestävän kehityksen osaamista kehitetään ja mahdollisuudet täydennyskoulutukseen varmistetaan. Opettajilla ja työpaikkaohjaajilla tulisi olla säännöllisesti mahdollisuus osallistua täydennyskoulutukseen ja kehittää osaamistaan kestävän kehityksen kaikilla osa-alueilla. Kestävän kehityksen opetuksen osaamista tulee kehittää tasapuolisesti kaikilla koulutusaloilla. On tärkeää varmistaa, että ammatillisten aineiden opettajilla on riittävä tietopohja opettaa kestäväa kehitystä laaja-alaisesti, etenkin tulee vahvistaa kestävän kehityksen teoriaperustaa ja ekologisen osa-alueen opetuksen edellyttämä osaaminen ja oppimisympäristöt.

Hyvien oppimistulosten saavuttaminen edellyttää myös, että kestävän kehityksen arvot ja linjaukset siirtyvät koulutuksen järjestäjän toimintaan ja osaksi oppilaitosten arkea ja käytäntöjä, mikä edellyttää paitsi opettajien myös johdon osaamista kestävän kehityksen projektien integroimiseksi osaksi opetusta ja työssäoppimisen tehtäviä. On oltava kykyä osallistaa opiskelijat mukaan oppimisyhteisöön.

Kestävä kehitys on kaikilla aloilla tarvittavaa avaintaito, osa ammattisivistystä ja kansalaisvalmius. Kansallisen näkökulman lisäksi on tärkeää lisätä ymmärrystä myös globaaliin kestävyteen ja avata ammatillisen koulutuksen opiskelijoille mahdollisuus vaikuttaa kestäväan tulevaisuuteen kansainvälisesti, mikä puolestaan edellyttää kansainvälisen näkökulman tuomista osaksi ammatillisen koulutuksen opetusta.

Arvioinnin julkaisemisesta on kulunut joitakin vuosia, joten tilanne kestävän kehityksen opetuksessa on saattanut muuttua. Koulutuksen järjestäjillä on mahdollista tunnistaa kestävän kehityksen opetuksen tila ja kartoittaa opettajien ja työpaikkaohjaajien koulutustarpeet esimerkiksi vertailemalla oman organisaationsa tilannetta tämän arvioinnin tuloksiin tai mahdolliseen järjestäjäkohtaiseen palautteeseen, mikäli aikanaan ovat olleet mukana tässä arvioinnissa.

Koulutusviennin ja opetuksen kehitysyhteistyön myötä opettajille avautuu mahdollisuuksia osallistua kestävän kehityksen kansainväliseen yhteistyöhön, mikä tuo uusia täydennyskoulutustarpeita. Olisi tärkeää kartoittaa nämä tarpeet.

Lähde: Rökköläinen, M., Holopainen, J., Metsämuuronen, J. & Hievanen, R. [Kestävän kehityksen osaaminen, opetus ja koulutuksen järjestäjän toiminta ammatillisissa perustutkinnoissa](#). Julkaisut 12:2017. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

AIKUISKOULUTUS

Keskeiset koulutustarpeet

Aikuisten perusopetus

Riittävä ja osaava opetus- ja ohjaushenkilöstö on keskeinen edellytys aikuisten perusopetuksen uudistuksen tavoitteisiin pääsemiseksi ja opiskelijoiden onnistuneiden koulutuspolkujen edistämiseksi. Osana maahanmuuttajien koulutuspolkujen arviointia aikuisten perusopetuksesta selvitettiin, onko opetus- ja ohjaushenkilöstön osaaminen riittävää ja opettajien täydennyskoulutustarpeita.

Vaikka suurin osa opettajista arvioi oman osaamisena maahanmuuttajien opettamiseen olevan riittävää, toivoivat opettajat saavansa täydennyskoulutusta. Opettajien täydennyskoulutustarpeet liittyivät osaamisen arviointiin, ryhmän erityispiirteet huomioivaan ohjausosaamiseen, oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja niiden ohjaamiseen ja opetusmenetelmien kehittämiseen. Muut tarpeet liittyivät monikulttuurisuuden hyödyntämiseen opetuksessa ja maahanmuuttajien koulutuspolun tuntemukseen.

Ehdotuksia koulutusaiheiksi

Aikuisten perusopetus

Osaamisen kehittämisen tarpeita ovat kulttuuri- ja kielitietoisuuden vahvistaminen, arviointiosaaminen, oppimisvaikeuksien tunnistaminen, erityisopetuksen menetelmät sekä monipuolisten ja toiminnallisten opetusmenetelmien käyttö. Arvioinnissa esiin tulleita muita osaamisen kehittämisen tarpeita olivat verkko-ohjaus ja etäopetus sekä digitaidot. Myös suomen kielen taitotasojen tuntemus ja tekstilähtöisten menetelmien hallinta nostettiin esiin. Osallistujat nostivat osaamisen kehittämisen kohteeksi myös ymmärryksen ja myötätuntoisen asenteen lisääntymisen opiskelijoiden erilaisuutta kohtaan.

Osallistujien mielestä parhaita osaamisen kehittämisen keinoja olivat vertaisoppimisen hyödyntäminen, kuten yhteistyöverkostojen kautta oppiminen, toisten opettajien opetuksen seuraaminen, mentorointi, vertaisoppiminen toisten järjestäjien opettajilta, tutustumiskäynnit ja opettajien yhteinen didaktinen keskustelu sekä ajatusten ja kokemusten vaihtaminen. Lisäksi tärkeinä pidettiin oppilaitoksen sisäisiä keskusteluja oman aineen sisällä, eri oppiaineiden välillä ja muiden aikuisten perusopetusta järjestävien oppilaitosten ja muiden koulutusmuotojen välillä.

Vertaisoppimista toivottiin tuettavan myös kansallisella tasolla esimerkiksi järjestämällä teema-kohtaisia kansallisia kehittämisfoorumeita, joissa olisi mahdollisuus työskennellä pienemmissä, yhteiset keskustelut mahdollistavissa ryhmissä. Aikuisten perusopetuksen yhteiselle oppimateriaalille koettiin olevan suurta tarvetta ja sitä tulisi osallistujien mielestä laatia nykyistä keskitetyemmin.

Lähde: Hievanen R., Frisk T., Väättäin H., Mustonen K., Kaivola J., Koli A., Liski S., Muotka V. & Wikman-Immonen A. 2020. Maahanmuuttajien koulutuspolut – Arviointi va-paan sivistystyön lukutaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 11:2020. s. 87-88; 103-104.

VAPAA SIVISTYSTYÖ

Alla esitetyt henkilöstön koulutustarpeet koskevat vapaan sivistystyön lukutaitokoulutusta, jota tarkasteltiin osana Maahanmuuttajien koulutuspolut -arviointia vuonna 2020.

Keskeiset koulutustarpeet ja ehdotukset koulutusaiheiksi

Ohjausosaamisen vahvistaminen

Johtopäätös: Viranomaisyhteistyön ja koulutuspolun toimivuuden haasteena on se, etteivät lukutaitokoulutuksen kohderyhmä ja koulutuksen tarkoitus ole kaikilta osin selviä, mikä näkyy muun muassa TE-toimistojen ja muiden ohjaavien tahojen vaihtelevina koulutukseen ohjausperiaatteina.

Suositus: Eri toimijoiden ohjausosaamista ja yhteistyötä tulisi vahvistaa paikalliset erityispiirteet ja koulutusten saatavuus huomioiden. Kohderyhmään kuuluville on tärkeää jakaa tietoa myös koulutukseen osallistumista helpottavista muista palveluista, kuten varhaiskasvatuksesta.

Arviointiosaamisen vahvistaminen

Johtopäätös: Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen osana HOPS-prosessia vaatii kuitenkin vielä käytäntöjen vahvistamista ja vakiinnuttamista.

Suositus: Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviointiosaamista tulee tukea koulutuksella. Osaamisen tunnistamisen menetelmiä ja arviointikriteerejä tulee yhdenmukaistaa kansallisesti. Arviointiryhmä suosittelee, että Opetushallitus laatii yhtenäisen mallin ja materiaalit oppilaitoksissa suoritettavaan lähtötason arviointiin sekä opetushenkilöstön kouluttamiseen sen tekemiseksi.

Osaamisen kehittäminen kohderyhmän erityistarpeisiin vastaamiseksi

Johtopäätös: Nykyisellä henkilöstömäärällä ja osaamisella pystytään vastaamaan opiskelijoiden tarpeisiin suhteellisen hyvin, mutta opettajat toivovat kohderyhmän erityislaatuisuuden huomiointia sekä henkilöstörakenteessa että alan täydennyskoulutuksessa. Vertaistuki, tiimityöskentely, hyvä yhteishenki ja yhteiset koulutus- ja verkostoitumistilaisuudet tukevat opettajien jaksamista työssään.

Suositus: Arviointiryhmä kannustaa koulutuksen järjestäjiä huomioimaan moniammatillisen osaamisen tarpeet rekrytoinneissa. Myös täydennyskoulutukselle on osoitettava resurssit ja kaikkien opettajien mahdollisuudet osallistua koulutuksiin on turvattava. Jotta syntyy riittävä arviointi-

osaamista ja lukutaito-opetuksen edellyttämiä pedagogisia taitoja, opettajan työssä tulee olla riittävää jatkuvuutta ja aikaa toiminnan kehittämiseksi. Sitä edellyttää myös verkostoituminen ja muu tarvittava yhteistyö.

Osaamisen kehittäminen verkostoitumisen ja yhteistyön vahvistamiseksi

Johtopäätös: Joissakin oppilaitoksissa on verkostoiduttu monipuolisesti muiden koulutusten, kunnallisten toimijoiden ja kolmannen sektorin kanssa, mutta joissakin oppilaitoksissa vakiintuneita yhteistyömalleja ei ole lainkaan. Kokonaisuutena yhteistyökenttä näyttäyty vaihtelevana ja koordinoimattomana. Kuitenkin oppilaitoksissa koetaan yhteistyön muiden koulutusten ja hankkeiden kanssa tuovan lisäarvoa opiskelijoille sekä opintojen aikana (esimerkiksi työelämäyhteistyö) että koulutuksen nivelvaiheissa.

Suositus: Jotta opiskelijoiden koulutuspolku selkeytyisi suhteessa opiskelijan lähi- ja etätavoitteisiin ja tarpeisiin, yhteistyön ja tiedonkulun sujuvuutta erityisesti koulutusten nivelvaiheissa tulee parantaa. Jotta kokonaisuus toimisi, vuorovaikutuskulttuuria tulee vahvistaa eri toimijatasoilla. Arviointiryhmä kehottaa oppilaitoksia tukemaan opiskelijoiden verkostoitumista myös heidän yhteiskunnallista integraatiotaan edistävien tahojen kanssa. Yhteistyömuotojen valinnassa tulee ottaa huomioon opiskelijoiden tulevaisuuden tavoitteet esimerkiksi työllistymisen näkökulmasta.

Tiedot perustuvat teokseen Hievanen R., Frisk T., Väätäinen H., Mustonen K., Kaivola J., Koli A., Liski S., Muotka V. & Wikman-Immonen A. 2020. Maahanmuuttajien koulutuspolut – Arviointi vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 11:2020, 95–99.

KAIKKIA KOULUTUSASTEITA KOSKEVAT ESITYKSET

Tausta:

Karvi arvioi vuonna 2018 Opettajankoulutusfoorumia, joka oli yksi edellisen hallituksen kärkihankkeista. Opettajankoulutusfoorumin tavoitteeksi asetettiin uudistaa opettajien perus-, perehdyttämis- ja täydennyskoulutus, mihin sisältyy ajatus opettajankoulutuksen jatkumon luomisesta. Karvin arvioinnissa arvioitiin tämän tavoitteen saavuttamista ja tehtiin suosituksia siitä, miten tavoitteessa voitaisiin edetä. Suosituksilla on liittymäkohtia myös opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutukseen.

Suosituksset:

- Opettajankoulutuksen kehittämistyön vakiinnuttamiseksi tulee perustaa kansallinen yhteistyö- ja kehittämisfoorumi¹. Sen tehtävänä on varmistaa, että käyntiin lähtenyt muutos opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen uudistamiseksi ja opettajien koko uranaikaisen osaamisen kehittämiseksi toteutuu kaikilla eri koulutusjärjestelmän tasoilla: makrotasolla (rakenteet, resursointi ja lainsäädäntö), instituutiotasolla (opettajankoulutusyksiköt ja koulutuksen järjestäjät, koulut) ja mikrotasolla (opettajien ja opettajiksi opiskelijoiden henkilökohtainen kehitys ja osaaminen).
- Opettajankoulutuksen kehittämishankkeissa tuotettavien uusien toimintamallien vaikuttavuus tulee varmistaa yhteistyössä hankkeiden, opettajankouluttajien ja hyödynsaajien kesken. Hankkeiden tuottaman tiedon ja toimintamallien siirtyminen ja juurtuminen käyttöön vaatii hankkeilta paljon aktiivista toimintaa muutosten aikaansaamiseksi. Samalla se edellyttää myös valtakunnallista koordinaatiota ja tiedottamista. Lisäksi se edellyttää opettajankoulutusyksiköiltä ja koulutuksen järjestäjiltä johtajuutta ja toimia, joilla uudet toimintamallit otetaan käyttöön. Kehittämishankkeiden on tarpeen laatia suunnitelma siitä, miten hankkeiden ulkopuolelle jääneille kunnille välitetään tietoa hankkeissa syntyvistä uusista toimintamalleista.
- Kuntien tulee laatia strategiset linjaukset opettajien koko uran aikaisen osaamisen kehittämiseksi. Pitkän aikavälin tavoitteeksi tulisi ottaa se, että kaikilla suomalaisilla opettajilla on kehityssuunnitelmat, joiden toteutumista seurataan säännöllisesti. On myös tärkeää, että kunnat huolehtivat oppilaitosten johtajien tukemisesta ja johtamisosaamisesta.

Lähde: Niemi, H., Erma, T., Lipponen, L., Pietilä, M., Rintala, R., Ruokamo, H., Saarivirta, T., Moitus, S., Frisk, T., Stylman, V. & Huhtanen, M. 2020. [Maailman parhaiksi opettajiksi](#). Vuosina 2016–2018 toimineen Opettajankoulutusfoorumin arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 27:2018. (Lisätietoja Karvissa antavat: sirpa.moitus@karvi.fi ja tarja.frisk@karvi.fi)

POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN 2020 ARVIOINNIN ESITYKSET

Digitaidot ja -pedagogiikka tulee ottaa vahvemmin osaksi koulu- ja oppilaitosarkea

Nopea siirtyminen etäopetukseen aikaansai epätasa-arvoa koulujen välillä, koska kaikilla kouluilla ei ollut yhtäläisiä valmiuksia ja välineitä etäopetukseen siirtymiseen. Vastaajaryhmien arvioista käy ilmi, että tietoteknisissä laitteissa on ollut pulaa ja oppijoiden digiosaamisessa on ollut vaihtelua, mitkä ovat vaikuttaneet verkkovälitteisen opetuksen sujuvuuteen. Myös opettajien väliset valmiudet siirtää opetus verkkovälitteiseksi sekä digiosaamistaidot eroavat toisistaan. Toisaalta arviointitulokset osoittavat, että opettajien digitaidot ja verkkovälitteiset pedagogiset toimintamallit kehittivät etäopetusjakson aikana.

Jotta digitaalisia ja niihin liittyviä pedagogisia toimintamalleja voidaan ottaa jatkossa vahvemmin osaksi lähiopetusta, tarvitaan täydennyskoulutusta sekä kansallisella että paikallisella tasolla.

¹ OKM asetti [uuden Opettajankoulutusfoorumin](#) keväällä 2019 jatkamaan työtä vuoden 2022 loppuun. Tässä ei ole arvioitu uuden Opettajankoulutusfoorumin toimintaa eikä sitä, miten ko. suosituksissa on edetty vuosina 2019-2020.

Tämä tukee koulu- ja oppilaitosarkea, opetuksen monipuolistamista sekä mahdollisia tulevia etä-opetusjaksoja.

Etäopetuksen ja -ohjauksen toteutustapoja sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön digitaalista ja pedagogista osaamista tulee kehittää

Arviointitulosten mukaan nopea siirtyminen etäopiskeluun pakotti digiloikkaan, mutta opetushenkilöstön vastausten mukaan siirtyminen etäopetukseen tapahtui nopeasti ja kuormittavassa tilanteessa. Tällöin uuden opetteluun, opetusmateriaalien tekemiseen ja opetuksen suunnitteluun ei ollut varattu aikaa. Opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä järjestäjien johdon avovastauksissa digitaitojen, ja etäopetusteknologian puutteet sekä etäopetuksen ja -ohjauksen toteuttamiseen ja verkopedagogisen osaamiseen liittyvät haasteet nousivat vahvasti esille.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OSAAMINEN JA OPETUS

- Oppijoiden yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa kestävän kehityksen mukaista osaamista tulisi varmistaa myös kestävän kehityksen opetuksessa ja koulutuksen järjestämisessä
- Kestävän kehityksen oppimistuloksia tulisi seurata sekä kiinnittää tietoisesti huomiota niihin yksilöön liittyviin tekijöihin, jotka ovat yhteydessä oppimistuloksiin (esim. sukupuoli, kielitausta, aiempi koulutus, aiempi kokemus, harrastuneisuus, kotitausta sekä asenteet/suhtautuminen ja kriittiset alakohtaiset erot, ks. tarkemmin arvioinnin tulokset)
- Kestävän kehityksen osaamista voidaan parantaa integroimalla kestävä kehitys osaksi muuta opetusta. Tällöin tulee myös tarkistaa kestävän kehityksen arviointikäytännöt ja arvioinnin edellyttämä osaaminen.
- Opetuksen sisältöjä tulisi kehittää niin, että kestävän kehityksen osa-alueet ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen ovat tasapainossa opetettaessa kestävän kehityksen taitoja
- Opetuksen/koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa, että kestävään kehitykseen liittyvät arjen käytännöt ovat kunnossa niin ruoka- ja ravintolapalveluissa, energiahuollossa kuin kierrätyksessä ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämisessä.
- Erilaisten kestävän kehityksen projektien ja tempausten toteuttaminen osana arjen käytäntöjä voi edistää kestävän kehityksen osaamista. Tavoitteena on opiskelijoiden osallistaminen oppilaitoksen kestävän kehityksen toimintaan. Osallisuus voidaan rakentaa oppimisprojekteiksi, jota kestävän kehityksen mukaiset oppimisympäristöt ja arjen käytännöt oppilaitoksissa tukevat.

Opettajien ja muun henkilöstön osaamisen varmistaminen

Henkilöstön kestävä kehityksen osaamista kehitetään ja mahdollisuudet täydennyskoulutukseen varmistetaan. Opettajilla ja muulla henkilöstöllä tulisi olla säännöllisesti mahdollisuus osallistua täydennyskoulutukseen ja kehittää osaamistaan kestävä kehityksen kaikilla osa-alueilla. Kestävä kehityksen opetuksen osaamista tulee kehittää tasapuolisesti kaikilla koulutusaloilla. Etenkin tulee vahvistaa kestävä kehityksen teoriaperustaa ja ekologisen osa-alueen opetuksen edellyttämä osaaminen ja oppimisympäristöt.

Tärkeätä on varmistaa, että kestävä kehityksen arvot ja linjaukset siirtyvät koulutuksen järjestäjän toimintaan ja osaksi koulujen/oppilaitosten arkea ja käytäntöjä, mikä edellyttää paitsi opettajien myös johdon osaamista kestävä kehityksen projektien integroimiseksi osaksi opetusta ja työssäoppimisen tehtäviä. On oltava kykyä osallistaa oppijat mukaan oppimisyhteisöön.